

Unele caracteristici ale structurii și evoluției populației urbane din România

Ing. Ioan Measnicov

Rezultatele preliminare ale recensământului din 5 ianuarie 1977, deși globale¹, ne oferă totuși posibilitatea de a examina unele aspecte ale structurii și evoluției populației României, în special în perioada dintre ultimele două recensăminte (1966—1977).

Acest ultim deceniu este caracterizat de puternica dezvoltare a economiei socialiste, de rapida industrializare a tuturor județelor țării, în special a celor mai slab dezvoltate în trecut. Aceste procese au avut o adincă influență asupra mișcării migratorii a populației de la comune spre centrele industriale și asupra repartiției forței de muncă pe teritoriul țării.

Ne vom mărgini în cele ce urmează la cercetarea unor aspecte ale structurii și evoluției populației Republicii Socialiste România, anume vom căuta să scoatem în evidență: a. procesul accentuat al urbanizării și concentrării urbane a populației; b. o caracteristică a repartiției populației urbane pe orașe; c. o trăsătură a mișcării migratorii între provinciile istorice.

La 5 ianuarie 1977 s-a înregistrat pe teritoriul țării un număr de 21 559 416 locuitori, cu 2 456 253 locuitori mai mult decât la recensământul precedent, din 15 martie 1966. Rezultă deci o creștere a populației cu 12,9 %, corespunzătoare unei rate medii anuale de 1,13 % (sau rotunjit, 1,1 %), superioară celei constatate între anii 1956—1966, de 0,90 %.

Populația urbană a României (inclusiv comunele suburbane) a crescut între ultimele două recensăminte cu 2 931 132 locuitori sau cu 40 %, iar populația rurală a scăzut în același interval de timp cu 474 879 locuitori sau cu 4 %. Sporul populației urbane în 10,8 ani este aproape egal cu întreaga populație urbană din anul 1930 (de 3 051 253).

O creștere mai rapidă a avut loc la populația urbană propriu-zisă (cea a municipiilor și orașelor fără comune suburbane). Astfel, populația celor 235 orașe (fără municipiul București) a crescut de la 5 377 203 locuitori la 7 586 853 locuitori sau cu 41,1 %, corespunzător unei rate medii anuale de 3,2 %, superioară ratei medii din perioada precedentă (1956—1966), care a fost de 2,80 %.

Ca și în trecut, populația orașelor mari are un ritm mai accelerat de creștere decât cea a orașelor mijlocii și mici.

Cea mai importantă creștere procentuală a populației se constată în grupa care a avut în 1966 populații între 50 000 și 99 999 locuitori. Aceasta se explică prin sporirea rapidă a populației municipiului Pitești care a crescut în perioada considerată mai mult de două ori (de la 60 113 la 123 943 locuitori, deci cu 106,2 %², precum și a municipiului Bacău, a cărui populație a sporit cu 69,1 %). Dealtfel, 5 orașe din această grupă (Pitești, Bacău, Tg. Mureș, Satu Mare și Baia Mare) au trecut în 1977 în grupa orașelor cu peste 100 000 de locuitori. De asemenea, se poate constata că 7 orașe din 12 (Timișoara, Iași, Cluj-Napoca, Brașov, Constanța, Galați și Craiova) care au avut, în 1966, populații pînă la 200 000 locuitori, au trecut în grupa orașelor cu peste 200 000 de locuitori.

Fără a intra în amănunte asupra trecerii orașelor dintr-o grupă în grupa superioară,

¹ Ele se referă la numărul populației pe județele țării, pe mediile urban și rural, precum și la populația municipiilor și orașelor fără comune suburbane. (*Anuarul statistic al Republicii Socialiste România 1977*, Direcția Centrală de Statistică, 1977).

² În afară de municipiul Pitești, următoarele orașe au prezentat în perioada considerată o creștere de peste două ori a populației: Slobozia (142,3 %), R. Vilcea (135,7 %), Slatina (120,3 %), Vaslui (119,6 %), Mangalia (114,1 %), Plopieni (116,6 %), Zalău (111,8 %), Tîrgoviște (107,2 %), Motru (105,0 %) și Miercurea Ciuc (102,7 %). Cea mai mare creștere procentuală a populației a avut loc în orașul Balan (jud. Harghita): numărul locuitorilor a crescut de la 4 646 la 12 102, deci cu 160,5 %.

Tabelul nr. 1
Creșterea populației urbane* după mărimea orașelor

Grupa de orașe (după situația din 1966)	Numărul orașelor	Populația		Creșterea populației	
		15 I 1966	5 I 1977	Date absolute	Indici
Toate orașele	236	6 743 887	9 393 897	2 650 010	139,2
Municipiul București	1	1 366 684	1 807 044	440 360	132,2
Orașe cu peste 100 000 locuitori	12	1 782 528	2 659 273	876 745	149,2
Orașe cu 50 000—99 000 loc.	9	601 514	924 622	323 108	153,7
„ cu 20 000—49 999 „	43	1 272 797	1 854 672	581 875	145,7
„ cu 10 000—19 999 „	76	1 083 904	1 390 095	306 191	128,2
„ sub 10 000 locuitori	95	636 460	758 191	121 731	119,0

* Fără comune suburbane

pe care am semnalat-o în altă parte³, vom constata o puternică concentrare a populației în orașele mari. Într-adevăr, din totalul sporului de populație de 2 650 010 locuitori, 1 640 213 locuitori (61,9%) revin celor 22 orașe mari, iar 1 009 797 locuitori (38,1%) restului de 214 orașe mijlocii și mici. Dacă la grupa orașelor mari adăugăm și 43 orașe mijlocii (care au avut în 1966 o populație între 20 000 și 49 999 locuitori și din care 16 orașe au în 1977 peste 50 000 locuitori) constatăm că populația celor 65 orașe mari și mijlocii a sporit cu 2 222 088 locuitori, deci în medie cu peste 34 000 locuitori de oraș, pe când populația restului de 171 orașe mici a crescut cu 427 922 locuitori, deci în medie cu 2 500 locuitori de oraș.

Concentrarea populației în orașele mari se constată și din tabelul 2.

Din acest tabel rezultă clar: a. consecințele procesului de urbanizare: populația urbană crește de la 27,0% în 1956 la 35,2% în 1966 și la 43,6% în 1977; b. consecințele concentrării

urbane: populația orașelor mari (peste 50 000 locuitori) reprezintă în 1956 15,3% față de totalul populației țării, în 1966 — 19,6%, iar în 1977 — 28,9%, iar procentul populației orașelor mari și mijlocii (peste 20 000 locuitori) crește de la 19,5% în 1956, la 26,2% în 1966 și la 36,7% în 1977. Astfel, procesul de concentrare urbană este mai accentuat în perioada 1966—1976 decât în perioada precedentă, peste 1/3 din populația țării avind reședința în orașele mari și mijlocii (fig. 1).

Dar perioada 1966—1977 diferă de perioada precedentă și printr-o caracteristică foarte importantă, care arată în mod pregnant rezultatele politicii de dezvoltare a județelor în trecut înapoiate (Botoșani, Vaslui, Sălaj, Bistrița-Năsăud, Teleorman, Dimbovița, Harghita etc.). Prin crearea și dezvoltarea întreprinderilor industriale și a altor obiective în orașele acestor județe, populația lor a crescut într-un ritm foarte rapid, incomparabil cu creșterea ei în perioada precedentă.

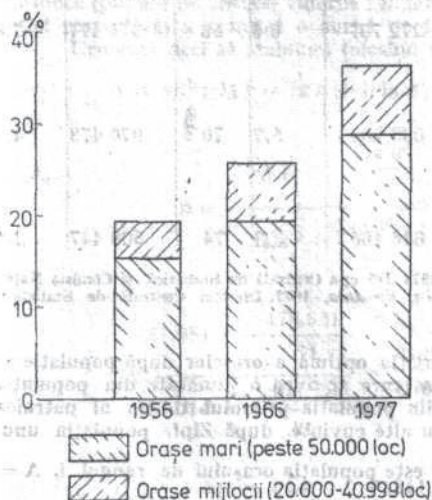

Fig. 1. Concentrarea urbană după datele recensământului din 1956, 1966 și 1977 (procentul locuitorilor stabiliți în orașele mari și mijlocii față de totalul populației țării).

³ I. Measnicov, Vl. Trebici, *Aspecte ale migrației interne și urbanizarea în lumina rezultatelor preliminare ale recensământului din 5 ianuarie 1977*, „Revista de statistică”, nr. 4, 1978, p. 39.

Tabelul nr. 2

Gruparea municipiilor și orașelor după numărul locuitorilor la recensămintele din 1956, 1966 și 1977 *

	Recensămînt 1956			Recensămînt 1966			Recensămînt 1977		
	Nr. orașelor	Numărul locuitorilor	%	Nr. orașelor	Numărul locuitorilor	%	Nr. orașelor	Numărul locuitorilor	%
Populația totală		17 489 450	100,0		19 103 163	100,0		21 559 416	100,0
Populația municipiilor și orașelor	171	4 746 672	27,0	236	6 743 887	35,2	236	9 393 897	43,6
Municipiul București	1	1 177 661	6,7	1	1 366 684	7,2	1	1 807 044	8,4
Orașe cu peste 100 000 locuitori	7	857 295	4,9	12	1 782 528	9,3	17	3 244 525	15,0
cu 50 000 — 99 999 locuitori	8	653 072	3,7	9	601 514	3,1	18	1 192 231	5,5
cu 20 000 — 49 999 locuitori	25	737 648	4,2	43	1 272 797	6,6	56	1 671 177	7,8
10 000 — 19 999 locuitori	60	877 566	5,0	76	1 083 904	5,7	70	970 473	4,5
sub 10 000 locuitori	70	443 430	2,5	95	636 460	3,3	74	508 447	2,4

* Anuarul demografic al Republicii Socialiste România, 1974, Direcția Centrală de Statistică și Comisia Națională de Demografie, p. 100 și Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1977, Direcția Centrală de Statistică, p. 54-55.

această problemă Zipf⁴ a ajuns la concluzia că repartitia optimă a orașelor după populație ar fi aceea ca cel mai mare oraș să fie urmat de un oraș care ar avea o jumătate din populația primului, apoi de un al treilea oraș cu o treime din populația primului, de un al patrulea oraș cu a patra parte din populația primului etc. Cu alte cuvinte, după Zipf, populația unui

oraș ar fi egală cu $y_i = \frac{A}{x_i}$ sau $y = Ax^{-1}$, în care y este populația orașului de rangul i , $A =$ populația primului oraș, iar x_i — rangul orașului.

În cazul României, această formulă nu-și găsește aplicare. În primul rînd, populația municipiului București este net superioară populației altor orașe ale țării și nu este nici un oraș care să aibă jumătate din populația capitalei (circa 900 000 locuitori). În al doilea rînd, datorită condițiilor istorice de dezvoltare a provinciilor țării există un grup de orașe (Timișoara, Iași, Cluj-Napoca, Brașov, Constanța, Galați etc.) cu un număr de populație puțin diferit. La recensămînturile precedente locul al doilea era deținut de municipiul Cluj-Napoca.

⁴ George Kingsley Zipf, *National Unity and Disunity*, Bloomington (Indiana), Principia Press, 1941.

Tabelul nr. 3

Creșterea populației orașelor în județele în trecut slab dezvoltate

Orașul	Populația în 1956	Populația în 1966	Indici de creștere 1956—1960	Populația în 1977	Indici de creștere 1966—1977
Botoșani	29 563	35 220	119,1	63 182	179,4
Vaslui	14 850	17 960	120,9	39 435	219,6
Zalău	13 378	15 144	113,2	32 073	211,8
Bistrița	22 307*	25 519	114,4	44 477	174,3
Țirgoviste	25 032**	29 763	118,9	61 663	207,2
Alexandria	19 294	21 898	113,5	37 447	174,7
Miercurea Ciuc	11 996	15 329	127,8	31 073	202,7

* Inclusive populația localităților Ghinda, Sărata și Slătinița, înglobate în 1966 în oraș.

** Inclusive populația localității Prisaca, înglobată în 1966 în oraș.

În 1977 acest loc revine municipiului Timișoara, al treilea municipiului Iași, municipiul Cluj-Napoca ocupând locul patru.

Această grupare a orașelor mari în jurul unei medii, precum și populația puțin diferită a altor grupe de orașe ale țării, ne-a condus la ideea de a categorisi orașele în grupe și de a căuta o legătură de distribuție a populației medii a grupelor. În acest scop, lăsând la o parte capitala țării, am dispus în ordinea descrescândă a numărului de locuitori toate orașele țării, formând apoi grupe de 10 orașe și calculând media populației acestor grupe (arătată în tabelul nr. 4, col. 2). S-au obținut astfel 21 de grupe de câte 10 orașe cu populația medie respectivă (s-au neglijat ultimele 15 orașe cu o populație sub 5 100 locuitori). Reprezentând grafic valorile obținute (punând pe abscisă valorile rangului grupelor, iar pe ordonată valorile medii ale populației respective) a rezultat o curbă de formă $y = ax^{-b}$, deci asemănătoare curbei lui Zipf.

Urmează deci să stabilim, folosind datele din tabelul 4, parametrul a și b .

$$y = ax^b; \lg y = \lg a + b \lg x$$

$$b = \frac{\Sigma x'y' - \frac{\Sigma x'y}{N}}{\Sigma x'^2 - \frac{(\Sigma x')^2}{N}} = \frac{81,984 - \frac{19,706 \times 90,511}{21}}{21,014 - \frac{19,706^2}{21}} =$$

$$= \frac{81,984 - \frac{178,361}{21}}{21,014 - \frac{388,326}{21}} = \frac{81,984 - 84,934}{21,014 - 18,493} = \frac{-2,950}{2,521} = -1,17$$

$$\lg a = \frac{\Sigma y' - b \Sigma x'}{N} = \frac{90,511 + 1,17 \times 19,706}{21} = \frac{90,511 + 23,056}{21} =$$

$$= \frac{113,567}{21} = 5,408$$

Ecuția devine: $\lg y = 5,408 - 1,17 \lg x$

Rezultatele calculate pentru $\lg y$ conform valorilor lui $\lg x$ sint trecute în coloana (7), iar rezultatele corespunzătoare lui y în coloana (8).

Tabelul nr. 4

Calculul parametrilor a și b precum și a curbei teoretice ce stabilește legătura dintre rangul grupei de orașe și populația medie respectivă

Rangul grupe de orașe x	Populația medie a grupe y	$x' = \lg x$	$y' = \lg y$	$x'y'$	x'^2	$y' = \lg y$ calculat	y calculat
1	2	3	4	5	6	7	8
1	233 704	0	5,369	0	0	5,408	255 860
2	116 990	0,301	5,068	1,525	0,091	6,056	113 770
3	65 921	0,477	4,819	2,299	0,228	4,850	70 800
4	49 539	0,602	4,695	2,826	0,362	4,704	50 580
5	38 030	0,699	4,580	3,069	0,489	4,590	38 910
6	31 253	0,778	4,504	3,504	0,605	4,498	31 480
7	27 762	0,845	4,443	3,754	0,714	4,419	26 240
8	24 405	0,903	4,387	3,961	0,815	4,351	22 440
9	20 037	0,954	4,302	4,104	0,910	4,292	19 590
10	17 277	1,000	4,237	4,237	1,000	4,238	17 300
11	15 269	1,041	4,192	4,364	1,084	4,190	15 490
12	14 253	1,079	4,154	4,482	1,164	4,146	14 000
13	13 167	1,114	4,119	4,589	1,241	4,105	12 740
14	12 161	1,146	4,088	4,685	1,313	4,068	11 700
15	10 751	1,176	4,031	4,740	1,383	4,032	10 800
16	10 032	1,204	4,001	4,817	1,450	4,000	10 000
17	9 623	1,230	3,983	4,899	1,513	3,969	9 310
18	8 555	1,255	3,932	4,934	1,575	3,940	8 710
19	8 104	1,279	3,909	5,000	1,636	3,912	8 170
20	7 413	1,301	3,871	5,036	1,693	3,886	7 690
21	6 712	1,322	3,827	5,159	1,748	3,861	7 260

$$\Sigma x' = 19,760 \quad \Sigma y' = 90,511 \quad \Sigma x'y' = 81,984 \quad \Sigma x'^2 = 21,014$$

Valoarea lui a este 255,860, iar formula căutată a legăturii dintre populația medie a grupei și rangul ei devine:

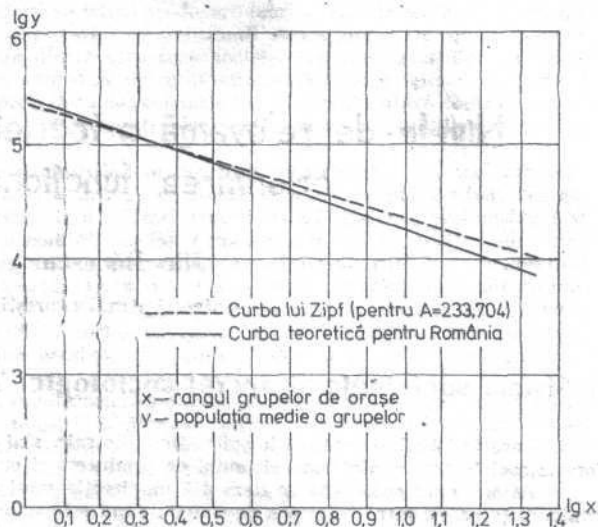
$$y = 255\,860 x^{-1,17} = \frac{255\,860}{x^{1,17}}$$

foarte apropiată de formula lui Zipf. De asemenea, valorile calculate se apropie foarte mult de cele empirice și deci formula găsită reprezintă bine fenomenul cercetat.

Reprezentarea grafică a curbelor pe scara obișnuită nu este posibilă din cauza variației prea mari a lui y (populația medie a grupei de orașe). Din această cauză vom folosi scara logaritmică, ceea ce revine la reprezentarea liniilor de regresie a celor două curbe (fig. 2).

Reprezentarea grafică a datelor empirice ale populației medii a grupelor orașelor din România nu a fost posibilă, deoarece ea aproape se confundă cu curba teoretică. Rezultă că există o regularitate foarte bine conturată a variației populației medii a grupelor de orașe din România (de forma $y = ax^{-b}$), iar curba lui Zipf presupune o populație ceva mai ridicată a centrelor urbane (în special a celor mici) decât cea existentă în țara noastră.

Fig. 2. Reprezentarea grafică a curbelor reprezentând populația medie a grupelor față de rangul acestora

Se poate face afirmația că procesul de concentrare urbană, atestat de datele recensământului din 1977, este însoțit de o dezvoltare proporțională a tipurilor de orașe mijlocii și mici și că în anii ce urmează creșterea acestora va fi mai accentuată. Totodată, se realizează treptat o mai justă configurație teritorială a urbanizării. Județele în care ponderea populației urbane era foarte redusă au înregistrat, între cele două recensăminte, o creștere mai alertă, disproporțiile dintre județele țării în ce privește gradul de urbanizare s-au redus, ceea ce vădește, și pe acest plan, continuarea procesului de omogenizare a țării. Informațiile privind migrația internă pe care le va furniza recensământul din 1977 ne va permite o mai amplă caracterizare a urbanizării ca și a omogenizării sociale a țării.